

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

Досліджено інформаційне забезпечення діяльності органів державної податкової служби України в умовах реформування облікового процесу з урахуванням міжнародних стандартів та автоматизації обробки даних. Проаналізовані нормативно-правові акти чинного законодавства, що виступають правовою основою діяльності органів податкової служби.

На сучасному етапі радикальних реформ, що проводяться в Україні, значної уваги набувають питання вдосконалення державного управління. Це безпосередньо стосується діяльності усіх органів виконавчої влади, до системи яких входить і державна податкова служба (далі - ДПС). А ефективне управління будь-якими об'єктами неможливе без використання інформації про стан керованих об'єктів. Особливо це стосується сфери оподаткування, яка є надзвичайно важливим об'єктом правового регулювання та провідним інструментом державного управління економікою країни та суспільством у цілому.

У правовій державі оподаткування є формою участі приватної власності окремих громадян і організацій у суспільному житті [1, с. 8]. Постійне ж ускладнення фінансово-господарської діяльності у зв'язку з переходом до ринкових відносин призвело до того, що стан нормативно-правового регулювання та рівень управління об'єктами господарювання почав відставати від розвитку економічних відносин у суспільстві. А це потребує розроблення і впровадження низки пропозицій та рекомендацій до діючого інформаційного забезпечення діяльності органів ДПС.

Проблемам забезпечення інформацією органів ДПС присвячені праці багатьох вітчизняних та закордонних вчених, таких, як М. Я. Азаров, І. В. Арістова, О. О. Бандурка, А. В. Головач, А. В. Дегтяр тощо. Однак це питання цілком не вирішене.

Тому **метою** даної статті є розроблення напрямків з удосконалення інформаційного забезпечення діяльності органів ДПС в умовах реформування облікового процесу з урахуванням міжнародних стандартів та автоматизації обробки даних.

Стаття 1 Закону України «Про інформацію» (в редакції 2011 р.) визначає **інформацію** як будь-які відомості та/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відобра-

жені в електронному вигляді [2]. Без інформації процес управління неможливий, оскільки без належної інформації неможливо оцінити ситуацію на керованих об'єктах, визначити проблеми, передбачити перебіг подій, окреслити цілі, які повинні бути досягнуті, розробити та затвердити управлінські рішення, проконтролювати їх виконання. Основними характеристиками управлінської інформації є достовірність, актуальність, повнота, точність, цінність, оперативність і корисність.

Окремим видом інформації є податкова інформація, котру чинне законодавство визначає як сукупність відомостей, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України [3]. Зокрема в Кодексі визначено виключний перелік інформації, який надається податковими агентами та платниками податків, що обробляється, зберігається та може використовуватися у діяльності ДПС.

Основним документом – матеріальним носієм податкової інформації, що надається платниками податків до органів ДПС, є податкова декларація (розрахунок), на підставі якої здійснюється нарахування та/або сплата податкового зобов'язання. Форма податкової декларації встановлюється центральним органом податкової служби за погодженням із Міністерством фінансів України, повинна містити необхідні обов'язкові реквізити і відповідати нормам та змісту відповідних податку чи збору. До обов'язкових реквізитів належить інформація, яку повинні містити всі форми податкових декларацій та за відсутності якої документ втрачає статус податкової інформації із настанням передбачених законом юридичних наслідків. Зокрема, податкові декларації (розрахунки) повинні містити таку обов'язкову

інформацію: тип документа (звітний, уточнюючий, новий звітний); звітний (податковий) період; повне найменування платника податків згідно з реєстраційними документами; код платника податків; реєстраційний номер облікової картки платника податків; місцезнаходження (місце проживання) платника податків; найменування органу ДПС, до якого подається звітність; дата подання звіту; ініціали, прізвища та реєстраційні номери облікових карток посадових осіб платника податків; підписи платника податку – фізичної особи та/або посадових осіб платника податку (керівника або уповноваженої особи та особи, яка відповідає за ведення бухгалтерського обліку та подання податкової декларації), засвідчені печаткою (за наявності). В окремих випадках, коли це відповідає сутності податку або збору та є необхідним для його адміністрування, форма податкової декларації може містити такі додаткові обов'язкові реквізити: відмітка про звітування; код виду економічної діяльності; код органу місцевого самоврядування; індивідуальний податковий номер та номер свідоцтва платника податку на додану вартість.

Складання та оброблення цієї податкової звітності значно полегшується з удосконаленням програмно-технічних засобів автоматизованої обробки інформації та переходом від традиційної паперової технології зберігання і передачі даних до електронної, тим більше що відповідно до Концепції національної програми інформатизації України центральні органи виконавчої влади, відповідальні за процеси інформатизації, повинні впровадити та утримувати автоматизовану систему «Єдине вікно подання електронної звітності» для надання послуг з подання за допомогою мережі Інтернет в електронному вигляді звітності, обов'язковість подання якої, зокрема, встановлено Податковим кодексом України. Причому, на нашу думку, мережа такої автоматизованої системи «Єдине вікно» на перших етапах загальної інформатизації повинна поширюватися на всі органи ДПС, до яких подається звітність платників податків.

Стаття 72 Податкового кодексу України встановлює, що податкова інформація може надходити також:

а) від платників податків та податкових агентів, зокрема інформація:

– що міститься в податкових деклараціях, розрахунках, інших звітних документах;

– що міститься в наданих великими платниками податків в електронному вигляді копіях документів з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинних документах, які ведуться в електронному

вигляді, реєстрах бухгалтерського обліку, фінансовій звітності, інших документах, пов'язаних з обчисленням та сплатою податків і зборів;

– про фінансово-господарські операції платників податків;

– про застосування реєстраторів розрахункових операцій;

б) від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та Національного банку України, зокрема інформація:

– про об'єкти оподаткування, що надаються та реєструються такими органами. Зазначена інформація повинна містити, зокрема, вид, характеристики, індивідуальні ознаки об'єкта оподаткування (в разі наявності), за якими його можна ідентифікувати;

– про результати здійснення державного контролю за господарською діяльністю платника податків;

– що міститься у звітних документах (крім персоніфікованої статистичної інформації, фінансових звітів), які подаються платником податків органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування;

– про встановлені органами місцевого самоврядування ставки місцевих податків, зборів та надані такими органами податкові пільги;

– про дозволи, ліцензії, патенти, свідоцтва на право провадження окремих видів діяльності;

– про експортні та імпорتنі операції платників податків;

в) від банків, інших фінансових установ – інформація про наявність та рух коштів на рахунках платника податків;

г) від органів влади інших держав, міжнародних організацій або нерезидентів;

д) від підрозділів податкової служби та митних органів – за результатами податкового контролю.

У Податковому кодексі України визначено виключний перелік інформації, який може надаватися платниками податків та податковими агентами. Але органи ДПС мають право звернутися до платників податків та інших суб'єктів інформаційних відносин із письмовим запитом про подання додаткової інформації, необхідний для виконання цими органами покладених на них завдань та функцій. Такий запит підписується керівником органу ДПС і повинен містити перелік інформації, яка запитується, та документи, що її підтверджують, а також підстави для надіслання запиту.

Сфера оподаткування є надзвичайно динамічною, комплексною; вона потребує постійного вдосконалення, взаємодії управлінських структур, що можливе тільки при належному інформаційному забезпеченні [4, с. 509].

Основними документами, що підтверджують податкову інформацію, є облікові документи та реєстри бухгалтерського обліку, оскільки всі господарські операції платника податків, пов'язані з визначенням об'єктів оподаткування та податкових зобов'язань, повинні бути зафіксовані у первинних документах. При цьому платники зобов'язані забезпечити зберігання цих документів, а також тих, що пов'язані з виконанням податкового законодавства, не менш як 1095 днів з дня подання податкової звітності. І, як зазначено у п. 2 ст. 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996/14 (далі - Закон № 996) [5], фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий показник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку. Але податкова звітність в Україні лише частково базується на даних бухгалтерського обліку. І показники фінансової звітності платників податків коригуються на суму податкових різниць. Так, у п. 1 розділу 2 Положення бухгалтерського обліку «Податкові різниці» зазначається, що «при визначенні податкового прибутку (збитку) звітного періоду за даними бухгалтерського обліку фінансовий результат до оподаткування, визначений шляхом порівняння доходів звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів, які визнані й оцінені відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку, коригується на суму постійних податкових різниць та частину тимчасових податкових різниць, що відносяться до звітного періоду». А **податкова різниця** цим Положенням визначається як різниця, що виникає між оцінкою і критеріями визнання доходів, витрат, активів, зобов'язань за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та доходами і витратами, визначеними податковим законодавством. Тобто деякі, одні і ті самі, доходи і витрати, зафіксовані одними й тими ж первинними документами, повинні оцінюватися за різними принципами: а) бухгалтерського обліку та б) податкового законодавства. Тому, щоб визначити будь-яку податкову різницю, платник податку повинен вести обидва види обліку: бухгалтерський та податковий. А це суперечить як Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», так і Програмі реформування системи бухгалтерського обліку з використанням міжнародних стандартів, де передбачається, що основою такого реформування повинно стати забезпечення створення «моделі взаємодії системи бухгалтерського обліку та оподаткування».

Обов'язковість одночасного ведення на підприємствах податкового та бухгалтерського обліку, зокрема, підкреслюється ст. 75 Податкового кодексу України, де зазначається, що планові документальні перевірки проводяться на підставі «...реєстрів податкового та бухгалтерського обліку, ведення яких передбачено законом, та первинних документів, які використовуються в бухгалтерському та податковому обліку і пов'язані з нарахуванням податків та зборів» [3].

Таким чином, Україні в майбутньому ще багато треба зробити з реформування податкової інформаційної системи, оскільки проблема взаємодії бухгалтерського обліку та оподаткування є міжнародною і до кінця не вирішена.

Українським законодавством визначено, що будь-які інформаційні ресурси підлягають обов'язковому обліку та захисту. Власникові надається право самостійно в межах своєї компетенції встановлювати режим захисту інформаційних ресурсів і доступу до них, оскільки залучення до глобальних процесів великої кількості людей, ресурсів та коштів супроводжується низкою негативних явищ, які безпосередньо пов'язані з використанням інформації [6, с. 207]. До них слід віднести:

- численні порушення у фінансовій сфері, які призводять до ухилення від сплати податків і розтрата бюджетних коштів;

- несанкціонований доступ до інформації;
- неправочинні зміни, що спотворюють зміст інформації, внаслідок чого вона втрачає юридичну значущість і цінність;

- численні явища, що призводять до значних негативних наслідків як для окремих платників податків, так і в масштабах цілої країни, які сьогодні поєднуються під загальною назвою «інформаційні війни».

При створенні системи захисту інформації необхідно детально проаналізувати тип загроз, найбільш уразливі місця в інформаційній системі та збитки, які можуть виникати під час порушення її захисту.

Особливої уваги проблеми захищеності інформації набувають в умовах організації в Україні електронного документообігу. **Електронний документообіг** є сукупністю процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки їх цілісності та в разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів.

Електронний документообіг здійснюється відповідно до законодавства України або на підставі договорів, що визначають відносини суб'єктів такого документообігу. Використання

електронного документа у цивільних відносинах здійснюється згідно із загальними вимогами вчинення правочинів, встановлених цивільним законодавством. Юридична сила електронного документа не може бути заперечена винятково через те, що він має електронну форму.

Електронний документ є документом, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Обов'язковим реквізитом електронного документа є електронний підпис, який використовується для ідентифікації автора та/або підписування електронного документа іншими суб'єктами електронного документообігу. **Оригіналом електронного документа** вважається примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним цифровим підписом автора. Саме накладанням електронного підпису завершується створення електронного документу.

Електронний цифровий підпис є видом електронного підпису, який отриманий за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, що додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Тобто контроль цілісності електронного документа здійснюється шляхом перевірки електронного цифрового підпису.

Суб'єкти електронного документообігу, які здійснюють його на договірних засадах, самостійно можуть визначати режим доступу до електронних документів, що містять конфіденційну інформацію, та встановлювати для них спеціальну систему захисту.

Конфіденційна інформація – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. **Конфіденційність** – це властивість інформації бути недоступною для несанкціонованого доступу, яка може забезпечуватися в органах ДПС як технічними засобами захисту інформації, так і режимними заходами та криптографічними методами. Захист інформації повинен забезпечуватись протягом всього періоду її існування і всі запити на доступ до неї, особливо в комп'ютерних системах, повинні контролюватися комплексами засобів захисту.

Таким чином, проведені дослідження свідчать, що підвищення ефективності управління сферою оподаткування неможливе без зміцнення її інформаційного забезпечення. Необхідно провести ретельну роботу з метою законодавчого створення в Україні дійсної моделі взаємодії системи бухгалтерського обліку та оподаткування. На перших етапах виконання національної програми інформації автори рекомендують створити розгалужену мережу автоматизованої системи «Єдиного вікна подання електронної звітності» у всіх органах ДПС, до яких подається звітність платників податків. І, насамкінець, у межах інформаційної системи органів ДПС необхідно розробити комплексну систему захисту конфіденційної інформації на увесь період її існування, яка б контролювала всі запити на доступ до податкової інформації відповідними комплексами її захисту.

Список використаної літератури:

1. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні : монографія / О. О. Бандурка. – Х. : Вид-во НУВС, 2005. – 504 с.
2. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
3. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2011. – № 13–14, 15–16, 17. – Ст. 112.
4. Головач А. В. Керівник в органах державної податкової служби: адміністративно-правовий статус : монографія / А. В. Головач. – Х. : Золота миля, 2011. – 584 с.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 365.
6. Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств : навч. посіб. / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров, Д. В. Назаренко. – Х. : ІНЖЕК, 2010. – 300 с.

Надійшла до редколегії 11.06.2011

ПОПОВА С. Н. ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ НАЛОГОВОЙ СЛУЖБЫ

Исследовано информационное обеспечение деятельности органов государственной налоговой службы Украины в условиях реформирования учётного процесса с учётом международных стандартов и автоматизации обработки данных. Проанализированы нормативно-правовые акты действующего законодательства, которые служат правовой основой деятельности органов налоговой службы.

POPOVA S. INFORMATION SUPPORT OF THE STATE TAX SERVICE OF UKRAINE

The information support of the State Tax Service of Ukraine in terms of reforming accounting process according to international standards and automate data processing are researched. The legal acts of national legislation, which are the legal basis of the State Tax Service of Ukraine, are analyzed.